

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ		
1. Датум и орган који је именовано комисију: 27. 10. 2022. године, на основу Одлуке Наставно-научног већа, декан Факултета техничких наука проф. др Срђан Колаковић донео је решење број 012-199/19-2022		
2. Састав комисије у складу са <i>Правилима докторских студија Универзитета у Новом Саду</i> :		
1. Др Динуловић Радивоје	редовни професор	Сценска архитектура, техника и дизајн – сценски дизајн; 25.02.2013.
презиме и име	звање	ужа научна област и датум избора
Факултет техничких наука Нови Сад		Председник
установа у којој је запослен-а		функција у комисији
2. Др Реба Дарко	редовни професор	Архитектонско-урбанистичко планирање, пројектовање и теорија; 25.02.2018.
презиме и име	звање	ужа научна област и датум избора
Факултет техничких наука Нови Сад		Члан
установа у којој је запослен-а		функција у комисији
3. Др ум. Бошковић Живановић Романа	ванредни професор	Сценска архитектура, техника и дизајн – сценски дизајн; 15.10.2017.
презиме и име	звање	ужа научна област и датум избора
Факултет техничких наука Нови Сад		Члан
установа у којој је запослен-а		функција у комисији
4. Др Недучин Дејана	ванредни професор	Интерпретације геометријског простора; 25.02.2020.
презиме и име	звање	ужа научна област и датум избора
Факултет техничких наука Нови Сад		Члан
установа у којој је запослен-а		функција у комисији
5. Др Ћоровић Драгана	ванредни професор	Пејзажна архитектура и хортикултура; 18.05.2021.
презиме и име	звање	ужа научна област и датум избора
Шумарски факултет Београд		Члан
установа у којој је запослен-а		функција у комисији
6. Др Кркљеш Милена	редовни професор	Архитектонско-урбанистичко планирање, пројектовање и теорија, 17.11.2021.
презиме и име	звање	ужа научна област и датум избора
Факултет техничких наука Нови Сад		Ментор
установа у којој је запослен-а		функција у комисији

II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ
<ol style="list-style-type: none"> 1. Име, име једног родитеља, презиме: Марија, Божо, Дивац 2. Датум рођења, општина, држава: 17.05.1990., Београд, Савски венац, Република Србија 3. Назив факултета, назив претходно завршеног нивоа студија и стечени стручни/академски назив: Архитектонски факултет у Београду, мастер академске студије, Мастер инжењер архитектуре. 4. Година уписа на докторске студије и назив студијског програма докторских студија: 2015, Докторске академске студије - Архитектура
III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:
НАСТАНАК И РАЗВОЈ ОБЈЕКТА ЦИРКУСКОГ СПЕКТАКЛА У ПЕРИОДУ ОД I ВЕКА П.Н.Е. ДО XXI ВЕКА
IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:
Навести кратак садржај са назнаком броја страница, поглавља, слика, схема, графикона и сл.
Докторска дисертација има: 252 страница, 11 поглавља, 351 референцу, 13 табела, 135 слика, и 28 дијаграма и структурирана је на следећи начин:
<ol style="list-style-type: none"> 1. УВОД <ol style="list-style-type: none"> 1.1. Предмет и проблем истраживања 1.2. Циљеви истраживања 1.3. Основне хипотезе 1.4. Примењене научне методе истраживања 1.5. Оправданост и очекивани резултати истраживања 1.6. Могућност примене очекиваних резултата   2. ПОЈМОВНИК ТЕОРИЈСКИХ ТЕРМИНА <ol style="list-style-type: none"> 2.1. Циркус - спектакл и уметност <ol style="list-style-type: none"> 2.1.1. Спектакл 2.1.2. Извођачка уметност   2.2. Циркус као уметничка форма 2.3. Циркус као објекат   3. ИСТОРИЈСКИ ПРЕГЛЕД <ol style="list-style-type: none"> 3.1. Рим - први облици циркуског спектакла 3.2. Средњи век - период јавних наступа 3.3. XVIII век - појава модерног циркуског објекта 3.4. XIX век - златно доба циркуса <ol style="list-style-type: none"> 3.4.1. Западна Европа у XIX веку 3.4.2. Источна Европа у XIX веку   3.5. XX век - бурне промене <ol style="list-style-type: none"> 3.5.1. Западна Европа у XX веку 3.5.2. Источна Европа у XX веку   3.6. XXI век   4. УТИЦАЈ ПОЛИТИЧКОГ СИСТЕМА НА ЦИРКУСКИ СПЕКТАКЛ <ol style="list-style-type: none"> 4.1. Утицај актуелне владајуће структуре на западу Европе

- 4.2. Утицај актуелне владајуће структуре на истоку Европе
5. КУЛТУРАЛНО ПАМЋЕЊЕ ЦИРКУСКЕ УМЕТНОСТИ
6. ТИПОЛОШКА КЛАСИФИКАЦИЈА ЦИРКУСКИХ ОБЈЕКТА
  - 6.1. Типолошка класификација циркуских објеката према начину градње
    - 6.1.1. Монтажни циркуски објекти - шатори
    - 6.1.2. Стационарни објекти
  - 6.2. Типолошка класификација циркуских објеката према намени
    - 6.2.1. Објекти са циркуском наменом
    - 6.2.2. Мултифункционални објекти
    - 6.2.3. Циркуски објекти са промењеном наменом
  - 6.3. Типолошка класификација циркуских објеката према организацији простора
    - 6.3.1. Типолошка класификација архитектонског простора циркуса
    - 6.3.2. Типолошка класификација на основу урбанистичке диспозиције циркуских објеката
  - 6.4. Утицај циркуских жанрова на сценски простор
  - 6.5. Типолошка класификација циркуских објеката према организацији сценског простора
    - 6.5.1. Циркуси са једним сценским простором
    - 6.5.2. Циркуси са централном и бочном сценом
    - 6.5.3. Циркуси са покретним платформама
    - 6.5.4. Монтажна циркуска сцена
7. СИСТЕМАТИЗАЦИЈА ИСТРАЖИВАЊА
  - 7.1. Сумиране карактеристике циркуса у XVIII веку
  - 7.2. Сумиране карактеристике циркуса у XIX веку
  - 7.3. Сумиране карактеристике циркуса у XX веку
  - 7.4. Сумиране карактеристике циркуса у XXI веку
8. ЗАКЉУЧНО РАЗМАТРАЊЕ
  - 8.1. Примена резултата и правци будућих истраживања
9. ЛИТЕРАТУРА
10. ОДАБРАНА БИБЛИОГРАФИЈА
11. СПИСАК И ПОРЕКЛО ИЛУСТРАЦИЈА

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Рад је структуриран у две основне целине, које се састоје од неколико поглавља и потпоглавља ради боље систематизације и приказа података и резултата истраживања.

Прва целина представља сублимацију теоријских ставова, дефинисања појмова и систематизације података у анализираној литератури, историјски преглед настанка и развоја циркуске извођачке форме, као и почетак изградње грађевина за одржавање ове сценске форме. Посебно је посматран, кроз историју и политички утицај на циркуско стваралаштво и у каквом облику је сачувано сећање на ову извођачку форму.

Друга целина представља приказ садашњег грађевинског фонда и стање овог типа архитектонских објеката. На основу различитих аспеката приказана је типолошка класификација циркуских објеката, који још увек раде на исти или сличан начин у Европи. На основу ставова издвојених у првој целини и провере у другој фази, донети су закључци и препоруке захваљујући којима се може остварити конкретна примена стечених сазнања.

У складу са потребама истраживања рад је подељен у 11 основних поглавља:

- **Прво поглавље** садржи уводна разматрања у оквиру којих су дефинисани предмет и проблеми истраживања, преглед релевантних теоријских истраживања значајних за научно-истраживачко поље дисертације, радне хипотезе, циљеви и очекивани резултати, примењене научне методе, као и приказ структуре рада;
- У **другом поглављу**, у оквиру теоријског оквира дисертације, приказано је образложење основних појмова који се различито дефинишу у литератури и другим документима коришћеним у истраживању;
- У оквиру **трећег поглавља** детаљно је приказан историјски развој циркуских објеката од њихове појаве у античком Риму, све до њихове просторне и функционалне организације у XXI веку;
- У **четвртном поглављу** разматра се утицај политичког система на циркуски спектакл, како на подручју запада Европе, тако и на подручју истока Европе;
- Садржај **петог поглавља** усмерен је на тему културалног памћења циркуске уметности. Дат је приказ појединих дела из различитих врста уметности, која датирају из различитих периода и говоре о овом феномену кроз различите аспекте.
- У **шестом поглављу** је приказана типолошка класификација циркуских објеката и то према начину градње, према намени објеката, као анализа утицаја циркуског жанра на сценски простор и типолошка класификација циркуских објеката према организацији сценског простора;
- **Седмо поглавље** представља систематизацију истраживања кроз сумирање и главних карактеристика циркуса од XVIII век до XXI века;
- **Осмо поглавље** садржи закључке истраживања и могућности примене добијених резултата, као и предлоге даљих истраживања у оквиру научно-истраживачке области.;
- У **деветом, десетом и једанаестом** поглављу наведена је коришћена литература, одабрана библиографија, као и списак и порекло илустрација.

VI СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ ИЛИ ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ НА ОСНОВУ РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ:

Таксативно навести називе радова, где и када су објављени. Прво навести најмање један рад објављен или прихваћен за објављивање у складу са *Правилима докторских студија Универзитета у Новом Саду* који је повезан са садржајем докторске дисертације.

Категорија М23

1. Марија Дивац, Милена Кркљеш, Сара Милошевић, 2022. *Circus is a performance but it is also a building – memory of circus buildings in Europe*, City, Territory and Architecture, 9 (2022) 9, Berlin/Heidelberg: Springer. DOI:10.1186/s40410-022-00156-3

Категорија М52

1. Марија Дивац, Сара Милошевић, Катарина Јевтић-Новаковић, Олга Тимченко, 2022. *Spaces and technologies of the circus spectacle*, изворни научни чланак, Engineering Today, 1 (2022) 1, Краљево: Факултет за машинство и грађевинарство у Краљеву, стр. 35-41. DOI:10.5937/engtoday2201035D

Категорија М32

1. Марија Дивац, Сара Милошевић, Катарина Јевтић-Новаковић, 2019. *Слободнија од птице и лакиа од лептира – Циркус као уметничка инспирација*, Прва међународна конференција СмартАрт, Уметност и наука у примени, уредници Александар Вулетић и Маријана Пауновић, Београд: Факултет примењених уметности у Београду, ISBN: 8680245380, 9788680245386

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА:

- Циркуски објекти су се градили и рушили у различитим државама у зависности од периода (у овом истраживању је посматрано то кроз векове) и актуелности циркуског спектакла.

- Развој циркуског спектакла се није равномерно и у истим периодима одвијао дуж читавог континента, већ постоје разлике у третирању овог спектакла између источног и западног дела Европе.

- Циркуска сценско-уметничка форма је била подстакнута у одређеним периодима политичким режимима, захваљујући којима се јесте усмеравао циркуски спектакл али уједно и одржавао његов развој кроз финансијску помоћ, промовисање, али и изградњу ове врсте архитектуре.

- Постоје разлике кроз векове, али присутна је и повезаност између циркуског спектакла и државног утицаја на њега, а они су заједнички резултирали форме циркуских грађевина у одређеним периодима.

- У источном делу Европе се још увек одржавају традиционалне циркуске представе и њихови објекти успевају да се реконструишу и прилагоде данашњици. Са друге стране, постоји вероватноћа да се у западном делу Европе изгуби потреба да се у стационарним објектима приказује циркуски спектакл. Ови објекти добијају додатне намене, и заједно са њима циркуси успевају да се одрже у данашњици.

- Уколико циркус у појединим земљама и оде у заборав, о њему ће сведочити уметничке творевине настале под инспирацијом овог спектакла и начина живота у коме је он био саставни део. Филмови, уметничке слике, књиге, и друге врсте уметности, увек ће представљати део његовог културалног памћења и чувати циркус далеко од заборавља.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА:

Експлицитно навести позитивну или негативну оцену начина приказа и тумачења резултата истраживања.

Докторска дисертација под називом „Настанак и развој објеката циркусног спектакла у периоду од I века п.н.е. до XXI века“ написана је прегледно и јасно, адекватно је научно структурирана, а истраживање је спроведено систематично уз коришћење прецизно дефинисаног методолошког апарата. Досадашња истраживања у области прегледно су приказана, утврђени су и јединствени научни резултати у студији, њихово тумачење и даља могућа примена. Текст дисертације је проверен у софтверу за детекцију плагијаризма (*iThenticate*). На основу извештаја о подударности добијеног од стране Библиотеке Факултета техничких наука, Универзитета у Новом Саду, установљено је да индекс сличности износи 12%, што Комисија, након увида у резултате и извештај о реализованој провери, сматра адекватним и прихватљивим. Комисија позитивно оцењује начин приказа и тумачења резултата спроведеног истраживања.

IX КОНАЧНА ОЦЕНА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Експлицитно навести да ли дисертација јесте или није написана у складу са наведеним образложењем, као и да ли она садржи или не садржи све битне елементе. Дати јасне, прецизне и концизне одговоре на 3. и 4. питање:

1. Да ли је дисертација написана у складу са образложењем наведеним у пријави теме?

Комисија закључује да је докторска дисертација написана у потпуности у складу са образложењем наведеним у пријави теме ове докторске дисертације.

2. Да ли дисертација садржи све битне елементе?

Дисертација садржи све битне елементе изложене у логичном следу, а који су неопходни за позитивну оцену дисертације.

3. По чему је дисертација оригиналан допринос науци?

Истраживање циркусних објеката на територији Европе обухватило је изузетно дуг период развоја овог архитектонског и уметничког феномена, од периода Римског царства до савременог доба, односно од I века пре нове ере до XXI века нове ере, приказујући и систематизујући га кроз различите типолошке аспекте. Допринос дисертације огледа се и у тумачењу релација између циркуса као спектакла и циркуса као објекта, а научна систематизација досадашњих типова архитектонских форми омогућава увид у фонд ових објеката, чији преглед није у довољној мери до сада представљен, нити објашњен у савременој архитектонској пракси, јер до сада циркуска архитектура и сам спектакл нису на овај начин посматрани у Европи. На овај начин је омогућено боље разумевање сложености феномена циркусног објекта. Оригинално и допринос учлавају се у тумачењу архитектонског стваралаштва ових објеката са неколико основних аспеката и то кроз историјске промене у начину изградње објеката циркусног спектакла, кроз односе европског друштва према спектаклу, као и његовој улози на стварање архитектонских објеката за циркуску намену и кроз развој циркусног спектакла све до XXI века и утицаја савременог схватања простора за његово одржавање, али и прилагођавање новим потребама. Кроз истраживање је показано да је свака трансформација просторно-функционалне организације ових објеката настала услед промене и унапређење представа за циркуски спектакл, те да код ове врсте извођачке уметности није питање само о начину излагања и презентовању, него и у усклађивању саме архитектонске сцене за извођење, као и целокупног простора у коме се смешта публика. На тој основи успостављена је типолошка класификација циркусних објеката у XXI веку, на Европском континенту. Свеобухватним истраживањем настанка и трансформација овог типа објеката у Европи, а затим и систематском типолошком класификацијом, утврђене су нове тенденције и могући правци даљег развоја. У складу са свеобухватним резултатима истраживања истиче се закључак да је предмет истраживања је од великог значаја у области историје и савремене архитектонске теорије и праксе, те се може сматрати значајним доприносом савременом фонду знања у домену архитектуре циркусних објеката.

4. Који су недостаци дисертације и какав је њихов утицај на резултат истраживања?

Комисија није уочила недостатке који би утицали на резултате истраживања и укупни квалитет дисертације.

X ПРЕДЛОГ:
На основу наведеног, комисија предлаже:
а) да се докторска дисертација прихвати, а кандидату одобри одбрана

Место и датум:
У Новом Саду,
3.11.2022.

1. **Др Радивоје Динуловић**, редовни професор,
председник
2. **Др Дарко Реба**, редовни професор, члан
3. **Др ум. Романа Бошковић Живановић**,
ванредни професор, члан
4. **Др Дејана Недучин**, ванредни професор, члан
5. **Др Драгана Ћоровић**, ванредни професор, члан
6. **Др Милена Кркљеш**, редовни професор,
ментор

НАПОМЕНА: Члан комисије који не жели да потпише извештај јер се не слаже са мишљењем већине чланова комисије, дужан је да унесе у извештај образложење односно разлоге због којих не жели да потпише извештај и да исти потпише.